

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в кожній країні і світовому співтоваристві ставлять нові вимоги до обґрунтування вибору шляхів розвитку майбутнього, які відображаються в політиці, стратегіях, програмах і планах розвитку. У планах розвитку важливе місце належить методам прогнозування, які ґрунтуються на створенні якісної і всебічної інформаційно-аналітичної бази даних про сучасний стан і попередні тенденції змін економічних, соціальних, екологічних та інших процесів у внутрішньому і зовнішньому середовищі країн.

Ринкова економіка характеризується посиленням протилежно спрямованих, проте пов'язаних між собою процесів – глобалізацією та регіоналізацією. Як показала світова криза 2008-2010 років, держави у світі досі використовують традиційні методи і технології регулювання ринків та стимулювання подальшого економічного зростання. Соціально-економічні проблеми регіонів, залежність від джерел енергії і, як наслідок – наростаючі екологічні проблеми, нерівномірний розвиток регіональних спільнот, ескалація локальних конфліктів за ресурси дає підстави стверджувати про актуальність подальшого пошуку новітніх векторів розвитку регіональних економічних систем, формування сучасних принципів «зеленого регіоналізму» та збалансування соціально-економічних аспектів розвитку регіонів України.

Все ж таки, серед проблем регіонального розвитку все більшої актуальності набувають питання еволюції теорій регіонального розвитку та питання прогнозування регіонального розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних аспектів прогнозування присвячені праці численних вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких слід особливо відзначити А. Буфетов [1], В. Василенко [2], Л. Владімірова [4], В.Любовний [7], Т. Максимова[9], Т.Батеса [9], П. Блера [14], С. Холупка [11], Л. Леннарта [12], А. Нельсона [13], тощо.

Метою статті є визначення сутності, змістовних ознак та теоретичних аспектів соціально-економічного процесу прогнозування

Виклад основних результатів дослідження. Економічні реформи, поступи демократії, локальні конфлікти в Україні значно посилюють питання децентралізації, відповідальності і верховенства права, що засвідчують концепція реформування податкової системи України [4] яка передбачає децентралізацію управління у регіонах та «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020» [5] яка визначає стратегічні цілі державної регіональної політики й основні завдання центральних, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування для досягнення зазначених цілей, а також відношення цілей регіональної політики з іншими державними політиками, які спрямовані на територіальний розвиток.

Дослідження регіонального розвитку, його оцінка, аналіз і управління має два взаємозалежних об'єктивних напрями дослідження: внутрішніх кількісних і якісних зовнішніх змін як результат взаємодії регіональної системи із суспільними явищами. Тому важливо вивчати сутність економічного і соціального розвитку регіонів, як систем, через зміст основних форм їх прояву: економічний і соціальний розвиток регіонів є головною метою управління регіональними системами та віддзеркалює умови формування потенційних можливостей регіону.

Цілі регіонального розвитку полягають у прогресивній зміні кількісних і якісних параметрів функціонування регіону для переходу його в бажаний, більш сприятливий стан, що характеризується оптимальними значеннями цільових показників. Як правило, локальні цілі підлеглі і входять

до складу головної цілі управління регіональним розвитком, що відповідає суспільним потребам; екологічне забезпечення економічного і соціального розвитку регіонів є важливим джерелом підвищення якості життєзабезпечення; обґрунтування ефективності функціонування соціально-економічних систем полягає у розробці методичних положень, що пов'язані із виявленням синергетичних ефектів в цих системах та їх оцінкою; соціально-економічна діяльність будь-якої регіональної економічної системи супроводжується внутрішніми (інтернальними) та зовнішніми (екстернальними) відносно цієї системи ефектами. Вони можуть бути як позитивними (додатними) так і негативними (від'ємними).

Ускладнення процесів організації і розвитку суспільного життя на рівні регіонів, багатоманітність видів економічної діяльності суттєво підвищують значущість стратегічного прогнозування для суб'єктів регіонального управління. Без результатів прогнозування вони не можуть достатньо глибоко обґрунтувати прийняті рішення і запобігти або звести до мінімуму небажані результати діяльності в прогнозованому і поточному періоді існування.

Прогнозування зміни якісних і кількісних параметрів якомога більшої кількості процесів життєдіяльності соціуму регіону дає змогу визначити і врахувати характер і тенденції очікуваних змін, закони їх функціонування, форми і напрями розвитку, а отже обрати напрями структурної політики розвитку з урахуванням очікуваних змін у зовнішньому середовищі. Це обумовлює необхідність перегляду й удосконалення змістовної сутності механізмів, технологій і процедур прогнозування.

Ефект є одним із компонентів ефективності, яку можна визначити як «характеристику якості функціонування будь-якої системи». При цьому інтернальні ефекти - це результати діяльності економічних суб'єктів (витрати та доходи), що безпосередньо сприймаються системою економічних інтересів даних суб'єктів. Екстернальні ефекти - це результати діяльності зазначених суб'єктів, які реалізуються поза сферами їх економічних

суб'єктів, тобто сприймаються іншими суб'єктами через зміну їх витрат та/або доходів. Саме екстернальні ефекти дають можливість урахувати вплив діяльності суб'єктів господарювання на стан екосистем та здоров'я населення [7].

Але наукові підходи щодо теоретико-методологічного забезпечення векторів розвитку світових економік: глобалізації і монополізації використання природних ресурсів; демократичних цінностей, міжнаціональних і регіональних угод; екологізації свідомості населення у країнах передусім із розвинутою економікою безпосередньо стосуються соціальних проблем, міграції населення фактично у всіх сферах життєдіяльності населення.

Зокрема враховуючи наукові розробки Максимової Т.С., щодо еволюції теорій регіонального розвитку удосконалено теоретико-методологічні підходи щодо формування наукових шкіл і напрямів, теорій у розвитку країн і регіонів [5], (табл.1.1). Окремі напрацювання що узгоджуються із сучасними векторами розвитку співтовариств, країн та їх регіонів розроблені та представлені і в Україні.

Таблиця 1.1. - Генезис теорій регіонального розвитку

Наукові школи і теорії	Засновники шкіл, автори теорій	Зміст теорій і нововведень
1. Класична економічна теорія	А. Сміт Д. Рікардо	Обґрунтування концепції абсолютних переваг, порівняльних переваг та аналіз співвідношення факторів виробництва
2. Теорія розміщення виробництва (німецька школа регіоналістів)	І. Тюнен А. Вебер	Дослідження впливу спеціалізації і факторів простору на витрати виробництва і прибуток.
3. Теорія управління просторовою організацією виробництва (американська школа)	У. Ізард В. Леонтьєв	Використання математичних методів для аналізу територіальної організації виробництва
4. Теорія загострення регіональних диспропорцій	С. Поллард	Дослідження регіонального розвитку в історичній ретроспективі
5. Неокласична теорія	Р. Солоу, Ж.Сей, Б.Уолт, Е.Денісон	Пояснення економічної диференціації територій недостатньою мобільністю факторів виробництва
6. Теорія кумулятивних причинних зв'язків (шведська школа)	М. Мюрдаль	Обґрунтування обмеженої здатності саморегуляції регіональних ринків
7. Теорія економічної бази	Е. Хекшер,	Розкриття зв'язку спеціалізації регіону з

	Б. Олін, Х.Ричардсон	рівнем його розвитку
8. Теорія місцевого (локального) росту	М. Колосовський, П. Алампієв	Пояснення динамізму розвитку території її здатністю мобілізувати місцевий (регіональний) економічний потенціал
9. Теорія створення сприятливого середовища для нововведень	В. Кістанов, Е. Алаєв	Дослідження залежності розвитку регіону від його можливості реалізувати інновації і забезпечити гнучку зміну структури виробництва
10. Теорія адаптованості до умов постіндустріального суспільства	Р. Шніпер, О. Гранберг	Виявлення залежності між можливостями і стратегіями економічного розвитку території
<i>Теоретико-методологічне забезпечення векторів розвитку світових економік: глобалізації, монополізації природних ресурсів, екологізації, «зеленої» економіки у країнах (їх об'єднаннях) та як результат у регіонах. Демократичні цінності та їх зв'язок із глобальними акти (сталий розвиток, Конституція Землі, соціальні проблеми, міграція населення тощо), глобальні регіональні угоди, директиви, стандарти</i>	<i>Наукові школи передусім економічно розвинених країн за різного галузевого спрямування, що розробляють синергетичні аспекти взаємодії факторів життєдіяльності і існування людства</i>	<i>Введення нових теоретичних, законодавчих, добровільних положень різного галузевого і адміністративного рівня документів, що регулюють правила життєдіяльності, ведення бізнесу, використання регіональних і світових ресурсів всіх видів. Об'єднання країн і світових спільнот задля вирішення національних і регіональних задач (водопостачання, торгівля, голод, епідемії, соціальна відповідальність країн і корпорацій тощо). Добровільні наднаціональні (світові) організації із економічного, екологічного регулювання функціонування економік</i>

* Пропозиції автора виділено курсивом

Зокрема, «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року» (далі – ДСРР-2020) яка розроблена на виконання Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженого Указом Президента України від 12 березня 2013 р. № 128 [124].

Із врахування векторів розвитку України в цій стратегії станом на 2013 рік відображені реальні вектори синергетичного поєднання розвитку країни, регіонів держави у відповідності постійного змінюваних ситуацій зовнішнього середовища (Європейського Союзу, економічно розвинених країн світу, співпраці з країнами СНД тощо). Тому задачами стратегії, що направлені на розвиток регіонів із врахуванням об'єктивних і суб'єктивних факторів є: створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення економічного зростання держави; активізації економічної діяльності середнього і малого бізнесу у всіх галузях

економіки; підвищення рівня добробуту населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів; урахування впливу глобальних світових тенденцій просторового розвитку та урбанізації; демократизація і вільне переміщення капіталів та трудових ресурсів; загальна відкритість України світу; попередження наслідків економічних криз; орієнтація регіонів держави на існуючі можливості забезпечувати високотехнологічні і агропромислові напрями розвитку за умов не виснажливого використання природно-ресурсного потенціалу тощо.

Особливості вивчення та прогнозування регіонального розвитку економіки наведено на (рис.1.1). Соціально-економічне прогнозування розглядається як процес розробки прогнозів, заснований на наукових методах пізнання соціально-економічних явищ і використанні всієї сукупності методів, засобів і способів економічної прогностики. У процесі регіонального прогнозування вирішуються такі основні завдання: обґрунтування оптимальних напрямків використання регіональних ресурсів відповідно з поточними і перспективними потребами; визначення соціально-економічних потреб і виявлення можливостей їхнього ресурсного забезпечення; забезпечення збалансованості розвитку між окремими галузями економіки регіону; підвищення рівня затребуваності й ефективного використання усіх видів ресурсів для досягнення максимально можливих результатів у розвитку соціально-економічних процесів та ін.

Рис. 1. 1.- Особливості вивчення і прогнозування регіонального розвитку економіки

*Джерело: розроблено автором

Основними видами прогнозування регіонального розвитку є:

- науково-технічні прогнози розглядають досягнення науково-технічного прогресу, що істотно впливають на розміщення виробництва, природні фактори;
- економічні прогнози досліджують перспективи розвитку окремих елементів продуктивних сил і виробничих відносин: продуктивність праці; обсяг і склад інвестицій і їхню ефективність; темпи економічного зростання; розвиток галузей і господарських комплексів; динаміку, обсяг, склад і якість продукції, що випускається;

- прогнози стану, тенденцій припустимого використання природних ресурсів, що характеризує їх залучення до господарського обороту і охоплюють усі види суспільної життєдіяльності;

- демографічні прогнози охоплюють демографічні показники, відтворення трудових ресурсів, рівень зайнятості працездатного населення, його кваліфікаційний і професійний склад та ін.;

- прогнози соціального розвитку включають споживання населенням продуктів харчування і непродовольчих товарів, розвиток галузей соціальної сфери тощо.

Прогнозування економічного і соціального розвитку регіону охоплює аспекти і рівні його функціонування і ґрунтується на сукупності всіх перерахованих вище прогнозів, тобто носить комплексний характер. Розробка будь-якого прогнозу є пошук можливого реалістичного, економічно вірного рішення. Будь-який прогноз виявляє імовірність різних варіантів розвитку, аналізує й обґрунтовує їх. Він містить матеріали, необхідні для розробки планових і господарських документів, прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Можливості прогнозування соціально-економічних процесів визначаються переважно характером детермінації законів суспільного розвитку. Основи теорії детермінізму лежать на підґрунті теорії прогнозування як головного логіко-гносеологічного принципу та на онтологічному обґрунтуванні прогнозу [50].

При цьому абсолютний детермінізм виключається об'єктивною випадковістю. Існують події, які не визначаються в даний час ніякими процесами, а тому не можуть бути передбачені. У зв'язку з цим, ступінь детермінованості майбутнього справді є межею точності прогнозування. Цей постулат виступає як фундаментальне положення, що визначає головний напрям розвитку прогностики як науки. Передбачати можна тільки загальні властивості і закономірності, які відображають стійкі зв'язки. Однак і для них не існує абсолютної детермінованості. Достовірність прогнозів, що

розробляються багато в чому визначаються рівнем знань про досліджувані тенденції, а також про закономірності зміни самих тенденцій.

Урахування зазначених тенденцій у ДСРР-2020 надасть можливість виробити інтегрований підхід до формування і реалізації державної регіональної політики, який передбачатиме поєднання трьох складових [107]:

- секторальної (галузевої) - зміцнення конкурентоспроможності регіонів на основі оптимізації і диверсифікації структури економіки, забезпечення ефективної спеціалізації регіонів з пріоритетним використанням власного ресурсного потенціалу;

- територіальної (просторової) - досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій, розвиток міжрегіонального співробітництва, недопущення поглиблення соціально-економічних диспропорцій шляхом формування «точок зростання», активізації місцевої економічної ініціативи та зміцнення потенціалу сільської місцевості;

- управлінської – забезпечення єдності підходів до формування і реалізації політики регіонального розвитку, створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави і регіонів, оптимізація системи територіальної організації влади.

Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону має базуватися на динамічних (загальноекономічних) показниках та на регіональних і державних теоріях економічного зростання відповідне твердження засноване на наступному: з одного боку, регіон є складовою частиною економіки країни; з іншого, між економічними системами «регіон» та «держава», існують принципові відмінності. Перш за все, це стосується ступеня політичного та економічного суверенітету, прав в галузі проведення грошово-кредитної, бюджетної, податкової та соціальної політики.

Відчутним наслідком так званих економічних і політичних перетворень і реформ в Україні, що проводяться в перманентному режимі останні чверть століття, стало зниження економічної активності суб'єктів

господарювання і зменшення чисельності населення на всіх без виключення територіях, за винятком столиці.

Особливо в несприятливому світлі виглядають промислові регіони, залишаючись при цьому основними джерелами наповнення державного бюджету. Звичайним явищем стало банкрутство підприємств, значно посилюється зубожіння широких верств населення, як наслідок, збільшилися діапазони відмінностей в умовах життєдіяльності соціумів в регіональному і територіальному зрізі. Для їх ліквідації ввели в ранг державної регіональної політики принцип вирівнювання, коли за рахунок сильніших в економічному відношенні регіонів підтримуються слабкі. Почалася боротьба за субвенції та субсидії з бюджетів різного рівня. Проте бажаного результату не отримали. Слабкі регіони як були, так і залишилися слабкими, але і сильні регіони з кожним роком стають все слабкішими. До речі слід навести, основні проблеми розвитку регіонів за I кварталі 2014 року [15]:

- у сфері економічного розвитку спад промислового виробництва у 19 регіонах та уповільнення темпів приросту у 4 регіонах, що певною мірою пов'язано із зменшенням попиту на промислову продукцію унаслідок зниження ділової активності партнерів, несприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою та недостатнім розвитком внутрішнього ринку;

- зменшення у 15 регіонах обсягів виконаних будівельних робіт унаслідок обмеженості обігових коштів у забудовників та інвесторів на розвиток нового будівництва;

- низький рівень розрахунків за енергоносії, який не досягав у жодному регіоні 100% за спожиту електроенергію та спожитий природний газ, що пов'язано в першу чергу із незадовільними платежами підприємств житлово-комунальної сфери;

- зменшенням у 12 регіонах експорту товарів, на що мало вплив несприятлива зовнішня кон'юнктура для традиційних позицій українського експорту;

- у сфері інвестиційної діяльності зменшення обсягів капітальних інвестицій у 16 регіонах та прямих іноземних інвестицій у 24, що пов'язано із складною, нестабільною політичною ситуацією в країні; слабкою розвиненістю ринкових інститутів корпоративного сектора, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості тощо та недостатньою інтегрованістю у світову економіку;

- у сфері державних фінансів зростання у 22 регіонах податкового боргу до зведеного бюджету;

- у сфері споживчого ринку зростання цін на продукти харчування у всіх регіонах в наслідок девальвації гривні та сезонного фактору;

- у сфері населення та ринку праці – зменшення чисельності населення у 20 регіонах; зростання у 21 регіоні заборгованості з виплати заробітної плати, серед яких найбільше заборгованість зросла в Чернівецькій (в 33 рази), Рівненській (у 12,1 рази) та Дніпропетровській (у 8,8 рази) областях, при цьому переважно борги в цих регіонах спостерігались на підприємствах державної та комунальної форм власності;

- у сфері житлово-комунального господарства зростання у 23 регіонах заборгованості населення за житлово-комунальні послуги.

Неоднорідність простору країни носить об'єктивний характер і на цей факт необхідно звертати увагу. Під простором розуміється така організація і позиціонування матеріальних об'єктів, розташованих на певній території (населених пунктів, підприємств, транспортної інфраструктури та ін.), при якій всі вони сприймаються як елементи єдиної штучної системи, яка функціонує по параметрах, що задаються. У даному контексті кожен регіон є окремим регіональним простором або окремою регіональною підсистемою, що входить до складу загальнодержавного простору або системи [17].

Доцільним в таких умовах ставити питання про зміщення акцентів в економічному і соціальному розвитку територій з площини просто числового розуміння їх наповнення в просторове уявлення. Саме «просторовий розвиток» вже достатньо тривалий час затвердився в світі і це дозволяє

вміщати в нього об'єкти різного масштабу: від країни до крупного міста. Цей термін застосовують у тому випадку, коли хочуть підкреслити просторово-ув'язане уявлення про об'єкт, відмінний від числового його розуміння. Головною проблемою, що є в даний час і збережеться в майбутньому при можливому переході до просторово-ув'язаного розуміння перспектив розвитку, є необхідність відносного скорочення розривів показників рівня і якості життя населення в міжрегіональному (міжтериторіальному) вимірюванні.

Дієві кроки по зміні ситуації із забезпеченням необхідних умов життєдіяльності територіальних співтовариств можливі лише при переході до парадигми просторового розвитку. Основу цієї парадигми повинна скласти концептуальна схема, згідно якої проблеми, що виділяються, та способи і методи їх вирішення повинні бути адаптовані не тільки до постійно змінних умов економічного і соціального розвитку, але і до змінних зовнішніх контурів територій, а також до змінного суб'єктного складу учасників суспільних відносин. В цьому випадку просторово-ув'язаний підхід набуває не тільки віртуальної відчутності, але і прикладної наповнюваності.

Незважаючи на те, що подібні процеси регіональних трансформацій проявлялися в багатьох країнах, економіці України властива певна специфіка, що обумовлюється територіальними, історичними, демографічними й іншими факторами, а також глобальністю змін, що відбуваються. Період активного формування ринкових відносин чітко показав, що без державного і регіонального регулювання трансформаційні процеси призводять до кризових і дезінтеграційних явищ, що знаходить свій прояв у надмірній централізації державної влади, відсутності належної матеріальної й фінансової основи й державної підтримки регіонального розвитку, недосконалості розмежування повноважень між різними рівнями влади на основі принципу субсидіарності.

Доповненням до парадигми просторового розвитку повинна стати достатньо виразна державна регіональна політика просторового розвитку.

Щоб така політика стала дієвим інструментом сучасного розвитку всіх без виключення територіальних утворень, необхідно достатньо глибоко пропрацювати увесь накопичений вітчизняною регіоналістикою досвід вирішення задач, починаючи від визначення перспектив розвитку невеликих поселень і закінчуючи макроекономічним районуванням території країни. Її основою повинна стати нова концепція державної регіональної політики просторового розвитку.

Основною метою нової концепції державної регіональної політики є синхронізація зусиль всіх учасників суспільних відносин (органів державного управління, органів місцевого самоврядування, громадських організацій населення, суб'єктів підприємницької діяльності та ін.), направлених: на гальмування і втримання депопуляції населення на окремих територіях; на активізацію підприємницької діяльності; на збереження і поліпшення навколишнього природного середовища, для чого передбачається повсюдне використання більш довершених методів державного управління.

Домінантами державної регіональної політики просторового розвитку повинні стати сформовані на державному рівні стратегії. З одного боку, ці стратегії повинні стосуватися крупних економічних міжгалузевих корпорацій, що наповнюють простір за допомогою нових форм територіальної організації продуктивних сил. З іншого боку, це стратегії, що розробляються для населених пунктів по подоланню як внутрішніх, так і зовнішніх суперечностей, що виникають між ними і опорними вузлами каркаса розселення. І з третього боку, це стратегії, що виробляються власне населенням (через вектори усередині територіальної і міжтериторіальної міграції), додаючи регіоналізації країни завершену форму. Держава при цьому повинна виступати як основний гравець, інтереси якого стосуються всіх і всього [16].

Основними інструментами реалізації вказаних стратегій повинно стати стратегічне планування. Можна припустити, щоб об'єктами

державного стратегічного планування стали міжтериторіальні (між населеними пунктами, між районами і між регіонами), територіальні системи і зв'язки, які дозволить розглядати структуру розселення і опорні точки розвитку за ознакою матрьошки, відомою в науці як схема Кристаллера. Що припускає відмітний набір відповідних інструментів по рівнях їх формування. Об'єднуючим початком повинна стати модель взаємного накладення декількох схем одна на одну, що знаходиться під повним контролем держави. Бо тільки сучасна держава поки що залишається тим суспільним інститутом, здатним забезпечувати структурну цілісність країни.

Запропонований для дослідження комплекс завдань потребує відповідного науково-методичного забезпечення. У колективу виконавців Інституту економіко-правових досліджень НАН України є накопичений запас теоретичних напрацювань і методичних рішень у цьому напрямку. А програма робіт, яка запропонована з нової теми, становить їх логічне продовження і розвиток.

За останні роки науковцями ІЕПД НАН України підготовлено ряд науково-методичних положень, покликаних у відповідній мірі забезпечити формування інструментарію реалізації парадигми просторового розвитку регіонів. Серед них можна назвати: проект Закону України “Про комплексний розвиток вугільної промисловості на поточний період і до 2050 року.

Програму науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року, чотири науково-дослідні теми: “Економіко-правове забезпечення розвитку виробничо-територіальних систем”, “Економіко-правовий механізм розвитку соціально-економічних територіальних систем”, “Методологія економічної діагностики розвитку територій (регіонів)” та “Економічна діагностика розвитку регіонів України”, низку методичних документів із забезпечення поступального розвитку окремих територій.

За останній час науковцями інституту опубліковано ряд монографічних робіт [16,17,18,37,132]. Наукові дослідження будуть

проводитись за наступним планом: визначення способів виміру масштабів та глибини просторових трансформацій в економіці регіонів; вибір доміант у державній регіональній політиці просторового розвитку; розробка системи міжтериторіальних економічних взаємодій. У зв'язку з цим формування методичної бази реалізації парадигми просторового розвитку регіонів є дуже актуальною та своєчасною за умов відсутності відповідної нормативно-економічної бази та нагальної потреби у такому науковому інструментарію, який би дозволяв формувати достовірну інформаційну базу для підготовки та реалізації ефективних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення поступального розвитку території будь-якого масштабу, в тому числі регіонального (обласного, районного) (рис.1.2.).

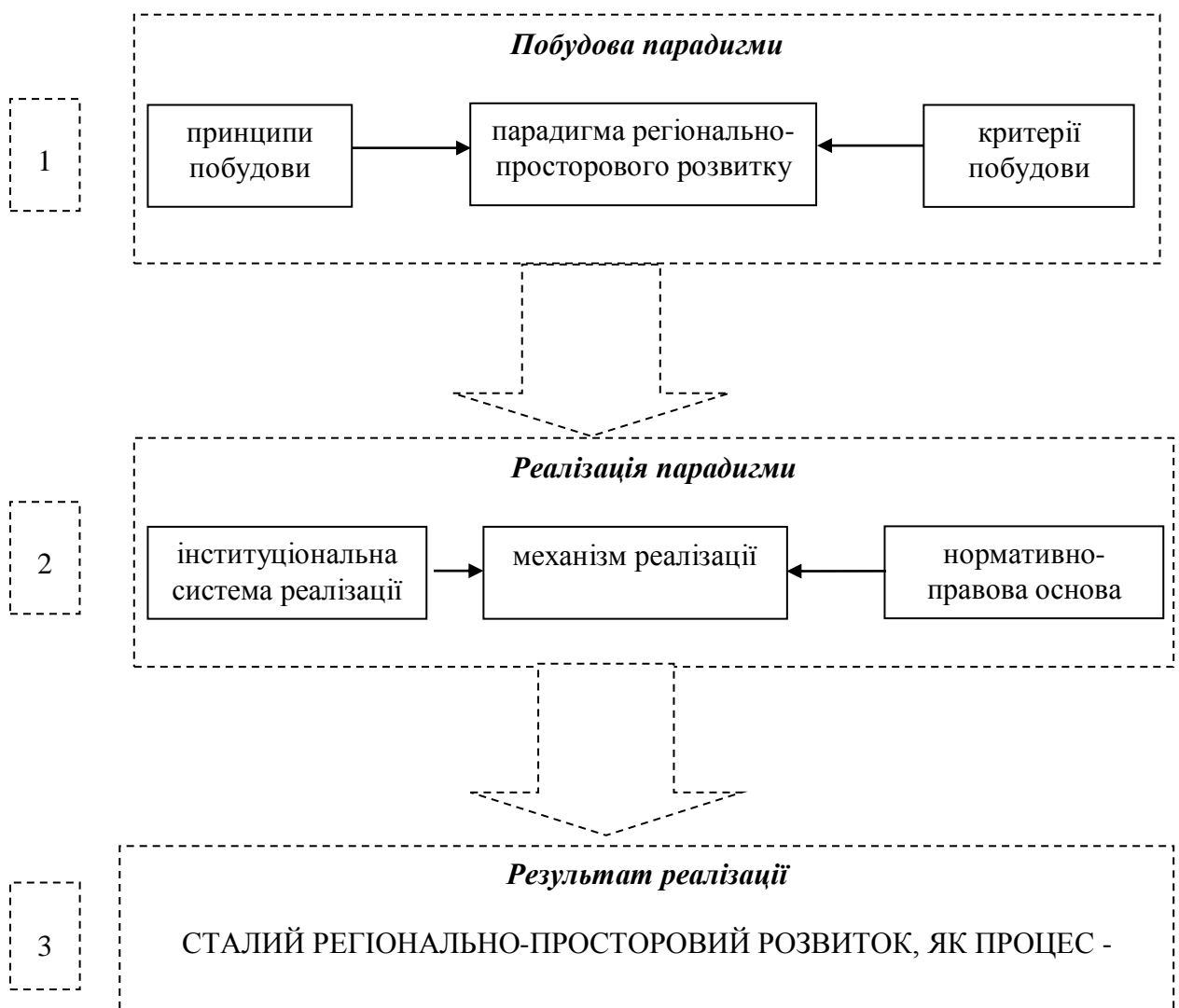

Рис. 1.2. - Алгоритм побудови регіонально-просторового розвитку

*Джерело сформовано автором

Нова парадигма побудови ефективної економіки регіонів базується на основних положеннях концепції сталого розвитку, перенесеної у регіональну площину з урахуванням принципів регіонального розвитку загальносистемного, правового та державницького характеру, серед яких слід виділити такі: принцип комплексності аналізу, принцип системності дій та принцип сталості регіонального розвитку.

Відповідно до нової парадигми побудови економіки регіонів сталий розвиток слід розглядати не як самоціль досягнення певних абсолютних значень показників, що з ідеологічної точки зору є можливим і єдино правильним, проте з економічної – практично не піддається здійсненню, а як безперервний процес якісного видозмінення цих показників, підвищення їх параметрів. У цьому зв'язку регіональний розвиток підпорядкований певним скачкоподібним флуктуаційним коливанням, що є основою для виникнення трансформаційних зрушень соціально-економічного характеру. Основною формою трансформаційних зрушень є пікові позитивні показники соціально-економічного розвитку, що виникають в результаті проходження певних фаз тривалого трансформаційного процесу: трансформаційного спаду, кризи та трансформаційного підйому та виражаються у трансформаційних ефектах – як зміни в інституціональній, техніко-технологічній та соціально-економічній структурах у середньостроковій перспективі.

Висновки. Таким чином умовою поступового досягнення трансформаційних зрушень господарських систем регіонально-просторових утворень є формування інституціональних та нормативно-правових основ регіонального розвитку. До основних механізмів реалізації нової парадигми регіонального розвитку, як ефективного розвитку територіально-просторових утворень України на макрорівні на засадах сталості, комплексності та системності, слід віднести ряд інструментів та заходів, згрупованих за такими напрямками:

- просторовий розвиток України; бюджети й податки в регіональній політиці;
- інвестиції в регіональній політиці; зелена економіка, соціальний розвиток регіонів України;
- адміністративні центри регіонів України у вирішенні завдань регіональної політики; розвиток територій з особливим статусом;
- зовнішньоекономічне співробітництво регіонів України;
- розвиток інфраструктурних об'єктів тощо.

Список використаних джерел:

1. 15. 15Буфетова А.Н. Неравномерность пространственного развития: региональные центры и региональная периферия / А.Н. Буфетова // Регион: экономика и социология. -2009. - №4. - С.55-68.
2. 16. 16Василенко В.М. Дескриптивна модель ефективного господарювання в регіоні / В.М. Василенко, Т.О. Бутенко - Донецьк: ВАТ „Юго-Восток, Лтд”, 2009. - 198 с.
3. 17. 17Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства / В.Н. Василенко -Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. -311с.
4. 24. 24Владимирова, Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка [Текст]: учебное пособие / Л.П. Владимирова. - М.: Издательский дом «Дашков и К», 2001.-308 с
5. 41. 41«Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року». Доступно за адресою www.kmu.gov.ua/control/uk/.../article?art...
6. 50. 50Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів регіонів» від 8 вересня 2005 р. №2850-IV / Відомости Верховної Ради. – 2005. – № 51. – С. 548.
7. 62Концепція державної регіональної політики : (текст)[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua/news/print.php?id=777>

8. 76. 76Любовный, В.Я. Целевые программы развития регионов [Текст] / В.Я. Любовный, И.Ф. Зайцев, А.Б. Воякина, О.С. Пчелинцев, Л.Я. Герцберг, Г.А. Шим. - М.: Московский общественный научный фонд, 2000. - 178 с.

9. Максимова Т.С. Формування механізму діагностування та прогнозування економічного і соціального розвитку регіонів. Дис. доктора екон. наук. ... Інститут економіко-правових досліджень НАН України. - Донецьк 2004. – 449 с.

10.

11. Recent Developments in Political Geography, I», The American Political Science Review, Vol. 29, No. 5 (Oct., 1935), pp. 785—804.

12. Bates T. Theories of Entrepreneurship // Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. /Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. – №1. – P.48-62.

13. Blair P., Premus R. Locotion Theory //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. - №1- P.132-139.

14. Holupka S. Shlay A. Political economy and Urban Development. //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. – №1– P.85-96

15. Lennart L. Technology Foresight in Sweden. Seminar on Technology Foresight, 3-4 March 2003, Vienna / Lubeck Lennart. – Vienna, 2003.

16. Nelson A. Theories of Regional Development. //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 1993. - №1. -P. 124- 130

Наталія Валеріївна Стоянець

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЦЕСУ ПРОГНОЗУВАННЯ

Анотація. Сучасний розвиток економіки полягає у впровадженні в сільський простір також нових функцій, не пов'язаних із сільським господарством.

Головною метою багатофункціонального розвитку сільських територій є незмінне поліпшення умов життя, праці й відпочинку селянських родин, надання несільськогосподарських послуг. Рушійною силою може бути модернізація або побудова нової соціальної та виробничої інфраструктур на селі, що буде сприяти розвитку несільськогосподарської діяльності на сільських територіях при одночасному розширенні зайнятості місцевого населення. Акцентування традиційним селом нових, неаграрних функцій буде сприяти зниженню безробіття, а також розвитку підприємництва. Завданнями місцевої влади й центральних державних органів є створення сприятливих умов для розвитку різних форм малого й середнього підприємництва. Ключовою проблемою, що сформувалася в Україні протягом останніх років і потребує поетапного вирішення, є зростання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна активність у них. У цьому контексті прогнозування тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням його типів є актуальним. Для здійснення завдань державної регіональної політики нагальною є необхідна побудова типології регіонів.

Ключові слова: регіон, соціально-економічний розвиток, типологія, регіональна політика, індикатори розвитку, процес прогнозування

Наталья Валерьевна Стоянец

ТИПОЛОГИЗАЦИИ РЕГИОНОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОЦЕССА ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

Аннотация. Современное развитие экономики заключается во внедрении в аграрное пространство также новых функций, не связанных с сельским хозяйством. Главной целью многофункционального развития сельских территорий является неизменное улучшение условий жизни, труда и отдыха сельских семей, предоставления им несельскохозяйственных услуг. Движущей силой может быть модернизация или строительство новой социальной и производственной инфраструктур на селе, что будет способствовать развитию несельскохозяйственной деятельности на сельских территориях при одновременном расширении занятости местного населения. Акцентирование традиционным селом новых, неаграрных функций будет способствовать снижению безработицы, а также развитию предпринимательства. Задачами местной и центральных государственных органов является создание благоприятных условий для развития различных форм малого и среднего предпринимательства. Ключевой проблемой, которая сформировалась в Украине за последние годы и требует поэтапного решения, является рост диспропорций социально-экономического развития регионов, низкая конкурентоспособность и инвестиционно-инновационная активность в них. В этом контексте прогнозирования тенденций социально-экономического развития регионов с учетом его типов является актуальным.

Для осуществления задач государственной региональной политики острой является необходимость построения типологии регионов.

Ключевые слова: регион, социально-экономическое развитие, типология, региональная политика, индикаторы развития, процесс прогнозирования

Natalia V. Stoyanets

Typology REGIONS AS AN INSTRUMENT OF FORECASTING

Abstract. The modern economy is to introduce in the rural space as new functions unrelated to agriculture. The main purpose of multifunctional development of rural areas is the continued improvement of living conditions, work and leisure peasant families, non-agricultural services. The driving force may be upgrading or building a new social and industrial infrastructure in rural areas, which will contribute to the development of non-agricultural activities in rural areas while expanding the employment of local people. Accent traditional village new, non-agricultural functions will help to reduce unemployment, and business development. The tasks of local authorities and the central government is to create favorable conditions for the development of various forms of small and medium enterprise key issue that emerged in Ukraine in recent years and requires a phased solution is growing disparities of socio-economic development, low competitiveness and investment and innovative activity them. In this context, forecasting of socio-economic development of the regions with its types is important. For the tasks of state regional policy is urgently needed building typology regions..

Keywords: region, socio-economic development, typology, regional policy, development indicators, forecasting process

Про автора: к.е.н., доцент кафедри економіки
Сумський національний аграрний університет
електронна адреса: natalystoyanez@gmail.com